

ԹԻՒ 307 Ե. ՏԱՐԻ 2. ՇՐՋԱՆ

1873

ՕՐՈՍՏՈՍ 8 ՉՈՐԵՐՇԱԲԹԻ

Մամլոյ իւրաքանչիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է և յատկապէս Ստորագրութեան տեղն է Պոլիս, Զինճիրլի-խան Կերի-ճարկ Թիւ 183
Գուրա երթալիք թերթից փաստայի ծախքը առնողին վրայ է :

Շրջանին գինը	դահեկան կանխիկ	60
Կիսաշրջանը	»	50
Մէկ թիւը	փարայ	50
Մանուցմանց տողն է	դահեկան	2

ՍՐԻԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ է սրիկայութիւնը, և ի՞նչ է յեղափոխութիւնը :

Կրնայ ըլլալ որ լրագրապետ խմբագիր մը՝ ասոնք իրարմէ խիստ տարբեր և անշփոթելի իրողութիւններ ըլլալը չգիտնայ, չգիտութեամբ իրար շփոթէ, և սրիկայութիւն մը իբրեւ յեղափոխութիւն փաստաբանէ :

Ամենեւ ին ո՛չ :

Բայց Օրագրի խմբագիրը՝ զայդ ընելու ելած է, իր համբաւեալ զբաղմանս-խեմքը, չաքաթէ մը ի վեր, թէ Յուլիս 31 ի՞ Պատրիարքարանի մէջ, քանի մը Սամաթիացոց ի գործ դրած դէպքը՝ սրիկայութիւն չէր, այլ յեղափոխութիւն :

Օրագիր, կըսեմք, որ քաջ զբաղմունք է, որ ընդհանուրէն մասնաւոր և մասնաւորէն ընդհանուր հեռեւութիւններ հանելու մասին, եթէ ոչ չողի, դէթ ձիու կամ էշու զօրութեան տէր կը գտնուի, և իր այդ սեփական զօրութեամբը ուղղած դէպքէն ուղղած հեռեւութիւնը կրնայ

հանել, և որուն ապացոյցը շատ դէպքերու մէջ ցուցած է, այս անգամ աւելի յառաջ անցնելով, միևնոյն դէպքէն երկու իրարու հակառակ հեռեւութիւններ միանգամայն կը հանէ մէկը ընդհանուրէն մասնաւոր, իսկ միւսը մասնաւորէն ընդհանուր :

Պատրիարքով և քաղաքական կամ խառն ժողովով տրուած, իրաւացի կամ անիրաւ որոշում մը, նոյն ժողովին կամ մարմնոյն չի վերագրեր, այլ անոր մէկ կամ երկու անդամին, ապուշ կը ձեւանայ, զիտնալ չուզեր՝ որ որոշում ըսելը Բեթ-Էլ մաս ըսել է, և 11 քաղաքական, 14 կրօնական ժողովոց անդամներէ և 1 Պատրիարքէ, ըսել է՝ 29 անձէ բաղկացեալ մարմնոյ մը մեծագոյն մասին որոշումը՝ որ ամբողջին որոշումը ըսել է, անոր մէկ անդամին վերագրելով, իբր թէ կարելի ըլլար այդ մէկը միւս 28 ին վրայ բռնանալ, իբր թէ միւս 28ը իրեն պէս պալիսապալիս ըլլային, օր յառաջ կեղծ իշ լրագրին մէջ կը փաստաբանէ թէ Սամաթիոյ մէջ իբր Սահմանադրութեան անարդիւ եօթը դատաւարտելոց վճիռ միայն այդ մէկ անդամը տալ տուած ըլլայ, կը գըրդուէ, կը թելադրէ, կը տրամադրէ այդ դատաւարտեալներն ու անոնց ազդականները, կը ղրկէ ի խառն ժողով որ այն մէկ անդամը յան

կարծակի դանակոծեն ժողովոյն մէջ, թերեւս խորհրդակցութեամբ Ս. Պատրիարքի և վէբիլ Տէր Հօր, և այդ սրիկայութիւնը գործել կուտայ անոնց, ի ներկայութեան և ամենայն անքարբերութեամբ հանդիսատեսութեան Պատրիարքի և վէբիլի, և հետեւեալ օրն ալ իր սովորական զրուսամարանական զօրութեամբը փաստաբանելու կելլէ թէ այդ յանդգնութիւնը՝ այդ սրիկայութիւնը միայն այն մէկ անդամին դէմ գործուած կը սեպուի, և ոչ Ազգային վարչութեան ամբողջ կերպարանքին, այսինքն Պատրիարքին, Պատրիարքարանին, կրօնական և ֆաղաքական ժողովներուն, և հետևապէս ընդհանուր ժողովին:

Յիրաւի Օրագրի «Էջմիածն» զօրութեանը միայն յատուկ հետեւութիւն:

Բայց դեռ զարմանալին կայ:

Օրագիր՝ գործուածը մինակ մէկ «Էջմիածն» դէմ էր և ոչ իշխանութեան դէմ ըսելով փաստաբանել էտեւ, գործողներն և անոնց թելադրին՝ ինքզինքն ալ սրիկայութեան յանցանքէ ու դատապարտութենէ ազատելու համար վերի փաստաբանութեան հակառակը փաստաբանելու կելլէ թէ գործուածը սրիկայութիւն չէր այլ յեղափոխութիւն:

Օրագիր, յեղափոխութիւնը՝ ազգի մը ամենէն հեղինակ իշխանութեանը դէմ կը լլայ և այն ընդհանուր ազգին կողմէն և ոչ մասնաւորներու կողմէն, որ ամեն իշխանութիւն տապալելով ինք անոր տեղը կանցնի և զինք դատելիք դատաւոր չմտար ազգին մէջ, և այս կէտն է միայն յեղափոխութեան արդարացման կէտը, ապա թէ ոչ եղածը ապստամբութիւն է և ոչ յեղափոխութիւն:

Քանի որ ընդհանուր ժողովը դրած է, որ գերագոյն դատաւորն է ամեն իշխանութեան, և որ քննութեան յանձնած է այդ դէպքէն յառաջ եկած Պատրիարքի և ֆաղաքական ժողովոյ հրաժարականներն, հետեւապէս և այդ դէպքն, ի՞նչպէս կը լլայ որ այդ դէպքն սրիկայութիւն, յանդգնութիւն և կամ ապստամբութիւն եղած չըլլայ, այլ յեղափոխութիւն:

Օրագիր, այդ դէպքը կամ յեղափոխութիւն էր և կամ սրիկայութիւն:

Եթէ քու ըղբղիդ զօրութեամբ յեղափոխութիւն էր, ընդունէ որ Ազգային գերագոյն իշխանութեան դէմ անյաջող փորձ մըն էր:

Իսկ եթէ Ազգային գերագոյն իշխանութեան դէմ չէր, այլ անհատի մը դէմ, ընդունէ որ պարզապէս սրիկայութիւն մըն էր և դու ալ հեղինակ և թելադրիչ անոր:

Օրագիր, դու չես ամշնար որ այս ամենը տրամադրելիք էտեւ, կելլես շարժութիւն է այդ դէպքին պատճառը կը փնտրուես և աս ու այն սկզբնապատճառ կը յօրինես:

Օրագիր, դու չամշնարով կըսես թէ «այս կամ այն անձը բերել տուած է եղբր զՄշ» «ցինները, որ զփրիստոստուր էֆէնտի ծածել «եկող Սամաթիացիները ծածեն», բայց չես փնտրուեր թէ զփրիստոստուր էֆէնտի ծածելու համար եկող Սամաթիացիները ո՞վ է բերեր և ի՞նչու է բերեր:

Օրագիր, ինքզինքդ կը մատնես:

Օրագիր, Սամաթիացիք փրիստոստուր էֆէնտիի դէմ գանգատ ունէին. կրնային դիմել ֆաղաքական ժողովին:

Ֆաղաքական ժողովը մտիկ չըրաւ. կրնային դիմել ընդհանուր ժողովին:

Եւ երբ ընդհ. ժողովն ալ մտիկ չընէր և ականջ խցէր Սամաթիացուց իրաւունքին, այն ժամանակը պէտք էին դիմել ընդհանուր ազգին հրատարակութեամբ, և յայնժամ կարգը կուգար յեղափոխութեան, և թերեւս արդարանալի կողմը կունենար. բայց այժմ ո՞րչափ ալ պատուուիս, Օրագիր, այդ դէպքը Ազգային իշխանութեան դէմ պարզ սրիկայութիւն մըն էր, և դու հեղինակ և թելադրիչ անոր, ինչպէս անտարակոյս եմք որ երեւան պիտի հանէ ընդհ. ժողովոյ բացած քննութիւնը, և քու ալ թափած ճգնացդ պատճառը այս է, բայց՝ այս անգամ չը պիտի կրնաս յաջողցնել քու խեղաթիւրութիւնդ:

Հետեւեալ բողոքոյ նամակը՝ որ Սամաթիոյ
Ժողովոյ Ետն ողջամիտ մասին կողմէն մեղ ղըր
կուած է՝ ի հրատարակութիւն, ընթերցողաց
մտադիր ու չաղբու թեանը կը յանձնեմք:

Խմբագիր.

Հաճեցէք մեր հետեւեալ երկտողն ձեր մօ-
տակաց թերթին մէջ զետեղել, հանդերձ մեր
խորին շնորհակալեօքն:

Անցեալ երեքշաբթի օրուան 31 յուլիս,
Պատրիարքարանի մէջ տեղի ունեցած ցաւալի
անցքին նկատմամբ, լրագիրք զանազան կու-
սակցութիւններէ թերադրեալ այլ ընդ այլոց
տեղեկութիւններ հաղորդեցին հաստարակու-
թեան:

Մեք անկողմնակալ Սամաթիացիքս, իրաց
այս տխուր վիճակին մէջ կը բողոքեմք յանուն
օրինապահութեան և պատուաւիրութեան որ
երբէք այս եղանակ անպատիւ դործառնու-
թեանց մէջ հաճութիւն և կամք չունենալէս
ի զատ, յաւ ի օրիտ կը խոտտովանիմք որ՝ Ժա-
մանակէ մը ի վեր թաղիս մէջ խումբ մը շահա-
խնդիր և միանգամայն բծախնդիր անձինքներ
ազգայնաս դործերու մէջ յողթանակ տանելու
կարծես ուխտ ըրած ըլլալով, թաղիս մեծա-
մեծ մլեաններ կրելու շարժառիթն եղան դժ-
բաղդարար:

Ուստի ներկայ բողոքագրովս կը յայտարա-
րեմք ի լուր աշխարհի որ Պատրիարքարանի
մէջ Ժողովականաց դէմ եղած անարգանքն ու
անպատուութիւնը լրագրաց մէջ յանուն ամբողջ
Սամաթիացեոց վերադրուելուն դէմ կը բողո-
քեմք և երբէք չեմք ընդունիր, որն որ պատ-
ուաւոր դործ չըլլալէն ի զատ օրինաւորութիւ-
նը յարգող ամեն հայուն արհամարհելի է:

4 Օգոստոս 1873.

Սամաթիա.

230 Ստրասբուրգի:

Հետեւեալ նամակն ալ Մեծ Պէկեան էֆէն-
տիի կողմանէ Օրագրի Խմբագրին ուղղուած

ըլլալով, մէկ օրինակն ալ մեղ ղրկուած է ի
հրատարակութիւն:

Կ. Պօլիս 7 Օգոստոս 1873

Մեծ. Խմբագիր.

Վերջին բնդէ. Ժողովոյ նստին օրը՝ գեա-
տաւան չբացուած Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհրդա-
րանը իմ պմենայն անկեղծութեամբ յայտնած
արդար դիտողութիւններս այլայլելով, և որ
ցաւալին է՝ անոնց սեւ գոյն տալով զիս «ան-
խոհմութեան կատարեալ տիպար մը կուգէք
ներկայացնել, ըսելով թէ Պէկեան հրատա-
րակեալ յայտարարութիւններն ի ձեռին և Ժո-
ղովրդեան բաղմութիւնը ցուցնելով կը անդէր-
որ նոյն օրը կամ Ժողով չըլլայ և կամ դռնփակ
ըլլայ նիստը, աւարկելով թէ Ժողովրդեան մէջ
վարձեալներ կան»:

Ձեր այդ հրատարակութիւնը պարտք կը
դնէ իմ վրայ բոլն եղելութիւնը պատմել, և
միանգամայն ձեր ըրած անուանարկութիւնը
նոյն իսկ ձեր խօսքերովը հերքել:

Ժամը ճիշդ 6 էր Ղալաթիոյ Խորհրդարա-
նէն ներս մտայ, ուր կային մէկ քանի երես-
փոխաններ, որոց մին ալ դուք էիք:

Ներս մտնելու պահին ձեռքս տուին մէկ
քանի յայտարարութիւններ, որոց պարունա-
կութիւնները մեծ մասամբ ինչ պատիճան ա-
նիրաւ ու ապօրէն ըլլալը, մանաւանդ մէկին
սպառնալեօք լի ըլլալը դուք ինքն վկայեցիք:
Արդ նկատելով որ այսպիսի յուզեալ և տագ-
նապալից վիճակի մը մէջ նիստ ընելը Բնդէ-
Ժողովոյ, հետեւաբար Ազգ. Սահմանադրու-
թեան գոյութիւնը վտանգի դնել էր, եթէ
անկարգութիւն մը կամ յարձակում մը Ժողո-
վրդեան վեհ անուանը տակ ծպտեալ խռովա-
յող անձանց կողմանէ տեղի ունենար, հոն
ներկայ գտնուող Երեսփոխանաց յայտարարեցի
թէ, կանխատեսեալ վտանգի մը առաջքն առ-
նելու նպատակաւ նոյն օրը կամ բնաւ նիստ
պէտք չէ ընել և կամ դռնփակ հարկ է ընել.
երբ դուք ընդդիմաբանեցիք ինձ, ես ինքն էի
ըսողը թէ, «Հոս ներկայ գտնուող Ժողովրդը»

եան օրինապահութեանն ու արդարափոխութեանը վրայ բնաւ չեմ տարակուսիր, բայց ո՞վ էրնայ ապահովել զիս որ ատեանը բացուելէն ետեւ վարձեալ ու խռովայոյզ անձինք չյարձակին մեր ժողովոյն ալ վրայ, ինչպէս յարձակեր են երեքշաբթի օրը Ազգ. վարչ. խառն ժողովոյն վրայ և ազգ. օրինաւոր իշխանութիւնը տապալելու են. արդ՝ առանց այդ մասին տնօրինութիւն մը ընելու և առանց զգուշական միջոցներ ձեռք առած ըլլալու, այսպիսի յուզեալ օր մը հրապարակական նիստ ընելը մեծ անխոհեմութիւն է, մեր անձը՝ Ազգ. ժողովոյ գոյութիւնը և Սահմանադրութիւնը վտանդի են թարկել է:

Եթէ իմ խօսքերս, որոց ձայնակից գտնուեցան ուրիշ երեսփոխաններ, արդարութեան դէմ ըլլային խմբագիր, եթէ ես «վարձեալ» բառը անմիջ ժողովրդեան ուղղած ըլլայի, տարակոյս չի կայ թէ հոն ներկայ գտնուող ժողովուրդը կը յուզուէր և իրաւամբ ինձ դէմ կը բողոքէր նոյն պահուն. բայց ժողովուրդը զգաց իմ խօսքերուս անկեղծութիւնը ու ճշմարտութիւնը, բաց ի մէկ անձէ մը, որ հոն ներկայ կը գտնուէր, և որուն ո՞ր կուսակցութեան մարդըն ըլլալը դուք ինքն վեր ելած ատեննիս վկայեցիք:

Եւ սակայն Մեծ. խմբագիր, դուք ինքն մի և նոյն յօդուածին մէջ կը խոստովանիք թէ ժողովրդեան մէջ վարձեալներ կան եղբր ազգը անիշխանութեան մէջ ձգելու համար. ահա նոյն իսկ ձեր խօսքերովը հաստատեմ. «Մեծ. Յակօր Էֆէնտի Գազէզեան՝ որ կէս պաշտօնական կերպով եկած էր հոն և միայնակ ժողովոյն օրինաւորութիւնը խանգարելու նպատակ ունեցող խռովայոյցները մէկիկ մէկիկ դուրսէն ճամբած էր, շատերուն միայն կռուի ծառայելու համար բռնած պատօնք ձեռքերնուն առնելով»:

Այս տողերը գրողը դուք էք, Մեծ. խմբագիր. դուք էք, որ կը խոստովանիք թէ նոյն օրը պատօններով խռովայոյզ մարդիկ եկած են ժողովոյն օրինաւորութիւնը խանգարելու

նպատակաւ, և ելեր զիս սեւ գոյնով նկարագրել կուզէք «ժողովրդեան մէջ վարձեալներ կան» ըսաւ հրատարակելով. մինչդեռ ես այդ ձեւով ալ ըսած չեմ. ժողովոյն ՕՐԻՆԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՆԳԱՐԵԼՈՒ ՆԱԿԱՏԱԿԱԸ ձեռքերնին պատօնով եկող ԽՈՌԱՎԱՅՈՑՆԵՐԸ ՎԱՐՁԵԱԼ չեն, հապա ի՞նչ են:

Թ. Պէլ

Մենք չենք զարմանար Օրագրի՝ Պէկեան Էֆէնտիի դէմ ըրած այս յարձակման համար. վրէժխնդրութիւն մըն է այս՝ նոյն օրուան իւր պարտութեանը: Հաղարաւոր ժողովուրդ և ազգային երեսփոխանք տեսան թէ, վերջին դաշնադրութեան համեմատ Օրագրի խմբագիրը՝ Մասիսի խմբագրին հետ համախորհուրդ թուռչի մը դրած էին երեսփոխանները խափելով Ազգ. վարչութեան ֆաղ. ժողովոյ հրաժարականը անուղղակի կերպով ընդունելու, իսկ Պատրիարքինը չընդունելու համար. ուստի երկուքն ի միասին առաջարկութիւն մը խմբագրած էին, ինչպէս որ Մասիս իր շաբաթ օրուան թուովը խոստովանեցաւ. զարմանալի չէ՞ որ մէկզմէկ ուտող, մէկն զմիւսը կաշառակեր անուանող երկու հակառակորդք ձեռք ձեռքի տուած առաջարկութիւն մը կը խմբագրեն, Աստուած ազգասիրութիւննին աւելցնէ. այս համաձայնութիւնը վերջին դաշնադրութեան, որ հաստատուեցաւ վէժիլ Տէր. պապին տունը, արդիւնքը չէ ըսելու ըլլանք նէ, իրաւամբ ընթերցողը մեզի պիտի հարցունէ թէ, հապա ի՞նչի արդիւնք է. Մեր երկու ազգասէր դաշնադիրներուն տառաջարկութիւնն էր՝ անհամաձայնութիւնը քննելու պաշտօնով Յանձնաժողով մը կազմել, և ուրիշ Յանձնաժողով մ' ալ գործադիր իշխանութեան անունով՝ հրաժարեալ Պատրիարքին և ֆաղ. ժողովոյ պաշտօնը կատարելու համար. իրենց մէջ զատ 16 երեսփոխաններ անդիտութեամբ ընկան այս ծուղակը՝ ստորագրելովն այդ առաջարկութիւնը:

Պէկեան Էֆէնտի եղաւ որ բզբտեց այս

դաւը, առարկելով թէ առանց Պատրիարքի կամ Տեղապահի՝ գործադիր իշխանութիւն վարող Յանձնաժողով չի։ Դուռը չընդունիր. ասոր վրայ Օրագրի դաւը երեւան ելաւ և պարտաւորեցաւ ըսել թէ Յանձնաժողովը Պատրիարքի նախագահութեան ներքեւ պիտի գործէ. ապա ուրեմն, ըսաւ Պէկեան էֆէնտի, ձեր նպատակը փաղ. ժողովը միայն դադրեցնել է, և այդ ալ անիրաւութիւն է. քանի որ դեռ քննութիւն կատարուած չէ. ասոր վրայ մեր ժուեցաւ Օրագրի և Մասիսի խմբագիրներուն դաւձարունակող այդ առաջարկութիւնը։

Հիմայ ի՞նչպէս վրէժ չառնէ Օրագիր Պէկեան էֆէնտիէն, որ չը թողուց անոր՝ իր խաղը քալեցնել։

Ասկէ ի գատ ուրիշ պատճառ մ'ալ ունի Օրագիր Պէկեան էֆէնտիի վրայ յարձակելու. Սա նախանձախնդիր Ազգ. իշխանութեան պատուոյն, նոյն օրը սաստիկ բողոքեց Ղալաթիոյ թէ՛ վարի և թէ՛ վերի խորհրդարանը առաջի երեսփոխանաց թէ, յուլիս 31 ի ապստամբութիւնը խիստ քննութեան առնելու է, ո՛վ որ ալ են ատոր հեղինակները կամ շարժառիթները պատժուելու են, որպէս զի կարելի ըլլայ Ազգ. իշխանութիւնը վերականգնել. ապա թէ ոչ, կարելի չէ որ այսուհետեւ Ազգ. իշխանութիւն վարելու անձինք գտնուին ազգին մէջ։ Այս արդար խօսքերը, կրսեմ թէ Օրագրի խմբագրին ջիղերուն դպեր է և երեսին գոյնը նետելով միշտ ծածկել ուզեր է։

Օ՛ր ըլլայ Պէկեան էֆէնտիին ալ, թո՛ղ առանկ բաներ չը խառնէ. ձեռքը ուտողը ինք չէ՞ր ա՛. Ազգ. իշխանութիւնն էր։

ՍՏՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ ՆԵՂ Է

Ս. Պատրիարքը քանի մը անգամ ընդհանուր ժողովոյ մէջ յայտարարեց թէ՛ «Սահմանադրութեան շրջանակը նեղ է, ես չեմ կրնար անոր մէջ գործել, զիս շատ կը սխմէ կոր, ուզած ատենս դուրս պիտի ցատկեմ, գիտ-

ցած եղիք հա՛», երանի թէ Սահմանադրութեան խմբագիրները այդ շրջանակը քանի մը կանգուն աւելի ընդարձակ չինած ըլլային, որ ազգն ալ այսօր շրջանակի փորձանքէն խալտէր։

Ս. Պատրիարքը իւր այս խօսքը կրկնեց նաև ներկայ փաղաքական ժողովոյ ընտրութեան համար բացուած վիճաբանութեանց միջոցին. երբ ընդհանուր ժողովոյ մեծամասնութիւնը չուզեց իրեն յանձնել փաղ. ժողովոյ ընտրութիւնը։

Եկու ան՛ս որ փաղ. ժողովը ընտրուեցաւ Սահմանադրութիւնը ճշդիւ գործադրելու նախանձախնդիր անդամներէ. ուստի հարկ էր որ կամ Պատրիարքը Սահմանադրութեան հօգին պահ մը թողուր, և ժողովին մօտենար, և կամ փաղ. ժողովը Սահմանադրութիւնը կէտ առ կէտ գործադրելու այնչափ հոգ չընէր, և Պատրիարքին մօտենար. այս մերձեցումը երկուստեք անհնար եղաւ. Սահմանադրութիւնը և փաղ. ժողովոյ հրաժարելուն բուն և միակ պատճառը, որ անցեալ դարբաթ օր ընդհանուր ժողովոյ ատենը ելաւ։

Մենք կրսեմք թէ Սահմանադրութեան հոգին ալ պէտք է՝ մարմինն ալ. զի հոգին՝ առանց մարմնոյ չկրնար գործել. ի՞նչ զարմանալի բան, հոգի և մարմին մէկզմէկ գտեր են տէ՛ չեն կրնար կոր համաձայնիլ։

Յօգուտ ազգին կը փափաքի Մամուլ որ այս երեւելի և աներեւոյթ էակները մէկզմէկու համաձայնեցնէ ընդհանուր ժողովը, անոր համար որ չըլլայ թէ Սահմանադրութիւնը անկենդան դիակ մը դառնայ, և հոգի ու մարմին մէկզմէկու սրդողելով՝ յաւիտեան բաժնուին մէկմէկէ։

Արդէն դառն փորձերով համոզուեցաւ ազգը՝ որ տասն երեք տարիէ ի վեր Սահմանադրութիւնը խաղալիկ դարձած է ժամանակին Պատրիարքաց ձեռքը. մէկը Սահմանադրութիւնը չուզեր գործադրել, իւր պատրիարքական իշխանութիւնը չչափաւորելու են. թադրութեամբ, ուրիշ մը այսօր կը գործադրէ

վաղը ոչ, ուրիշ մ'ալ Սահմանադրութեան դործադրութիւնը պետական հարուածի մէջ կը փնտռէ, իսկ հիմայ ալ անոր հոգին՝ և ոչ թէ բառական տրամադրութիւնը դործադրել կուզուի :

Թշուա՞ն ազգ, դու ալ օրէնք մը ունեցար տէ՛յի ալ ոտքդ գետնէն կտրեցաւ . բան չունիս նէ ամեն տարի վազէ Հիւնքեար իսկէ լէսի որ ունեցածդ ձեռքէդ չփախցընես : Վախնամ վրան այսչափ դուրգուրացած Սահմանադրութիւնդ օր մը այնպիսի դիւրութեամբ ձեռքէդ կորկեն, որ դու ալ ոչ կորզողը և ոչ ալ անոր ինչ ըլլալը իմանաս :

Զկրնար ուրանալ Մամուլ թէ սէր և համարում ունի ազգը Սահմանադրութեան վրայ . թէ Պօլիս և թէ դաւառաց մէջ Սահմանադրութիւնը դործադրելու համար մեծ փոյթ և խնամք կը տարուի . Գոհ է Ազգը ներկայ Սահմանադրութենէն, այն յուսով որ եթէ անոր մէջ թերութիւններ կամ անդործադրելի յօդուածներ կան, վերաքննութեամբ կատարելադործուին : Ասկից կը տեսնուի որ ազգին կամքը՝ պատրիարքաց կամքէն բոլորովին տարբեր է . առաջինը կուզէ օրէնք մը ունենալ, որպէս զի իր գործերը օրինօք կառավարէ և տնօրինէ, իսկ վերջինը միշտ տոգոհ օրէնքին գոյութենէն :

Ի՞նչ անհուն տարբերութիւն :

Եթէ Ս. Պատրիարքը սահմանադրասէր է և Սահմանադրութիւնը չուզէր կէտ առ կէտ դործադրել, գոնէ վարչութեան ժողովոյ գործադրելուն դէմ արգելք յարուցանելու չէ . պէտք է որ անոնց որոշումները յարգէ և գործադրէ, պատասխանատուութիւնը՝ եթէ կայ, անոնց վրայ ձգելով՝ որպէս զի ազգն ալ տեսնէ թէ Սահմանադրութեան շրջանակը պէտք եղած ընդարձակութիւնը ունի՝ թէ ոչ : Առանց ասոր ամենայն ինչ կեղծիք մ'է՛ :

Ս. Պատրիարքին և վարչութեան մէջ տիրած անհամաձայնութիւնը նոր բան չէ . Բաղժողովը ընտրուած օրէն ի վեր կայ ու կը շարունակէ . բայց հիմայ երթալով աւելցաւ,

ինչուան բերաւ այն ցաւալի դէպքը, որ Բաղժողովը բռնի հրաժարեցնելու պատեհ միջոց մը եղաւ . միջոց մը որ յարմարագոյն սեպուած է ընդհանուր ժողովոյ առջեւ արդարանալու և գործքով ապացուցանելու, թէ Պատրիարքը պէտք է ինք ընտրէ իր ժողովականները, եթէ ոչ չեն կրնար դործել, (արգելք մի պակաս է դէմքերին հանելու) կը տկարանան, և այսպէս ծանր անպատեհութիւններ տեղի կունենան ևն .

Սհա հոս է խնդրոյն այն կարեւոր կէտը՝ որ Երեսփոխան Էֆէնտիներուն ուշադրութենէն պէտք չէ վրիպի . եթէ այս դէպքին վրայ ընդհանուր ժողովը Սահմանադրութեան շրջանակը իրօք նեղ կարծելով՝ Պատրիարքին յանձնէ Բաղժողովոյ ընտրութիւնը, այն ատեն Սահմանադրութեան առաջին հարուածը ինքը տուած պիտի ըլլայ :

Սահմանադրութեան հոգին գործադրելու մէջ որոշ գաղափար մը կրնայ ամփոփուիլ . ի՞նչ հարկ կայ Սահմանադրութեան գոյութիւնը ուրանալ և երեւակայութեանց մէջ պտտիլ . անշուշտ առանց նպատակի չէ այս :

Մամուլ կրնայ փաստերով հաստատել թէ « Սահմանադրութեան շրջանակը նեղ է » անոր համար ըսած է Ս. Պատրիարքը, որ ընդհանուր ժողովը հաւանութիւն տայ իրեն կրօնական և Բաղժողովները ինք ընտրելու, այն ատեն շրջանակը իսկոյն կը լաննայ . Սահմանադրութեան այս մէկ յօդուածին վրայ է խընդիրը . որովհետեւ գիտէ թէ անոր դործադրելն ալ ինք է, իր ժողովներովը մէկտեղ :

Միայն Բաղժողովոյ համար չէ խնդիրը՝ այլ կրօնական ժողովոյ համար ալ է . ինչպէս ներկայ Բաղժողովը ընտրուած միջոցին, կրօնական ժողովը Ս. Պատրիարքին դէմ ամբաստանագիր մը տուաւ . ընդհանուր ժողովին, զոր չուզեց կարգաւ Աղաբէկեան Մեծ . Սարգիս Էֆ . որ նոյն օրը կատենապետէր, մէջերնին համաձայնութիւն մը գոյացընելու նպատակաւ : Նորընտիր Բաղժողովոյ համովմամբ կրօնական ժողովը ետ առաւ իւր ամբաստանադիրը : Ի՞նչ էր արդեօք կրօնական ժողովոյ այն

ատենի ամբաստանութիւնը, և ի՞նչ է Քաղ. ժողովոյ արդի ամբաստանութիւնը. կրօնական ժողովը ինչ գանգատ ունէր այն ատեն Ս. Պատրիարքին դէմ, միևնոյն գանգատը կրնէ հիմայ Քաղ. ժողովը, թէ Ս. Պատրիարքը Սահմանադրութիւնը գործադրելու դէմ արդելքներ կը հանէ, և թէ չուղէր իրենց որոշումները գործադրել:

Ինչու. —

Անոր համար որ այս ժողովները ինքը ընտրած չէ. զինքը չըջապատող ժողովականք իւր ուղած մարդիկը չեն:

Մինչդեռ իրաց պարագաները այս վիճակին մէջ են, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարէ Մամուլ թէ գաւադրութեան մը զոհ գնաց ներկայ վարչութիւնը...

Այս խնդրոյս վրայ տեսնենք ընդհանուր ժողովը ինչ որոշում պիտի ընէ, այն ատեն կրկին կը խօսինք:

ՇԱՀԻՆ ՈՂՋՈՒՆՈՒԻԼԸ

«Այս կերպով ժամը 5 1/2 ին ուղղակի Պէյ. լէրպէյի առաջը հասնելով, որոյ գալուստը Տօլմա պահճէյի պալատին առաջը կեցող զբահաւոր նաւերէն արձակուած խաւովի հարսաններովը կողմանալէ, Բէրթէվ Բիալէ շոգեւ նաւը կեցաւ»:

ՕՐԱԳԻՐ

Ընթերցող, խաւովի հարսաններով ողջանալու ըսուած ըլլալէն, այնպէս չհասկնամ որ Բէրթէվ Բիալէ շոգենաւը զրահաւորներէն ուրմբակոծուելով, մէկ կողմը խորտակած և անոր համար կեցած ըլլայ:

Ասիկա՝ Օրագրի Հայերէն և Գաղղիերէն չդիտնալէն յառաջ եկած սխալ մըն որ պէտք է հասկնալ խաւովի հարսաններով ողջանալու:

Իրաւ ընթերցող, ասանկ մակարեւրութեամբ բան հասկնալու մասին քիչ մը դժուարութիւն կը քաշես, բայց յիշէ որ Օրագրի գինը 10 փարա է և խմբագիրն ալ, կրճիկեանը

նորէն Սամաթիոյ թաղական խորհրդական ընտրել չտալով, ինք թաղական խորհրդական ընտրուելու համար շատ զբաղեալ է:

Մտմտա՛ անգամ մը, երկու անգամ օրինաւորապէս ձեռնարկուած քուէարկութիւնը ետ ձգել տալ, քուէտուփը խորտակել տալ, Պատրիարքը ու վէքիլը ձեռք առնելով խիստ միջոցներ ձեռք չառնելու համար անոնցմէ ապահովութիւն առնելէ ետեւ՝ մարդ համոզել խառն ժողովը կոխել տալ, հոն ատեանին մէջ ժողովականին մէկը ծեծել տալ, այս բոլորնական ցոյցին սայէէն ուզուած արտօնութիւնը անմիջապէս առնուլ, և այս ամեն եղածներուն Սահմանադրութեան դէմ չըլլալով՝ դարձեալ յեղափոխութեան մը ըլլալը փաստաբանն ու Ազգին կոլեցունել ի՞նչով կըլլայ. քիչ աշխատութիւնով երեւան կուգայ: Այսչափ աշխատութիւններով զբաղեալ մէկը ժամանակ կրնայ մի ունենալ խաւովի հարսաններ՝ խաւովի հարսաններ զանազանելու:

ԳԱՏԸԳԻԻՂԻ ԽՆԴԻՐԸ

Այս խնդիրը երեք ամիսէ ի վեր ազդային լրագրաց մէջ այնչափ յուզուեցաւ, որ կտորը բռնողին ձեռքը մնաց. բայց չիտակը ըսելով իրաւունքը որ կողմին քով ըլլալը դեռ չհասկցուեցաւ:

Մենք մինչև հիմայ այս խնդրոյն վրայ լր. ութիւն պահեցինք, և խօսողները մտիկ ըրինք, քիչ մ'ալ թող ուրիշները մեզ մտիկ ընեն:

Այս խնդիրը թէ որ մենք կրցանք հասկնալ, Մուրատեանի և Մանիկեանի խնդիր մըն է. որուն մէջ Պէյլէրեան նետուելով ինքզինքը տուգախը ձգեց իր պաշտպաններովը մէկտեղ:

Հիմայ զարմանալին ան է որ, ոչ ինքը կրնայ կոր դուրս ելլալ այդ տուգախէն, և ոչ գործը ստկելու համար հոգւով մարմնով մէջ մտնողները:

Պէյլէրեան ժամանակ մը բանկալծիւթիւն ըրած ասան, եկեղեցիին 15000 դրուշը իր քով կը պահէ. ետքն ալ պատճառով մը երբ կը հրաժարի, կուխտէ որ այդ գումարը մարդու չյանձնէ, որպէս զի ազգին ստակը չկորսուի:

Ե՛հ գէշ խելք չէ ես, իրմէ զատ սաղլամ մարդ չտեսնելուն համար՝ այդ նախազգուշութիւնը ըրեր է:

Ասոր հակառակ Գատրգիւղցիք այս ստակը անոր քով մնալը ըսելուն պէս, Պէյլէրեանի եախան կը փակչին, ուր երթայ ետեւէն բարան տուր կը պօռան, ուր նստի՝ բոլորտիքը կը շարունին, դարձեալ բարա, բարա, բարա: Անդիէն լրագիրներն ալ ծակաչքով թիւն ընելով ամենը մէկտեղ ազգին բարան կուտէ կոր, տասն և հինգ հազար դրշը քովը պահէր չտար կոր, աս ինչ տեսակ գանձապետութիւն է տէյի մէկ ծանի կը պօռան, եկու տէ բրինձին քարը ստրկէ. ան ինչ կը մտմտայ, ասոնք անոր դէմ ինչպէս կը վարվին, ան կու գէ որ ազգին ստակը չկորսուի, ասոնք ստակը խափտորմիշ ըրածի պէս մարդուն եախան չեն թողուր:

Իրաւ է որ այս մարդուն հօրը օրհնութիւնը վրան է եղեր, որ իրեն համար այսչափ խօսքեր պտրտելէ ետեւ, դարձեալ Ազգին կեդրոնական սնտուկին վրայ գացեր նստեր է:

Լսածնուս նայելով Պէյլէրեան իր քով գտնուած գումարն՝ Մուրաթեանի չը յանձնելու պատճառը անվտանգութիւն չէ, այլ 100 ոսկի վարժարանի շինութեան համար Հոգաբարձութեան փոխ տուած ըլլալուն, այդ գումարը իր քով սէքէսթրօ ըրեր է, որպէս զինորէն ձեռք ձգելու համար դժուարութիւններ չը քաշէ, քանի որ իր տուածէն տուելի պատրաստ գումար մը իր ափին մէջ կը գտնուի:

Գործերը այս վիճակին մէջ ըլլալով՝ չիտա, կը չեմք մեղադրեր Պէյլէրեան: Մարդը իր գործը աղէկ դիտէ եղեր. Հիմայ հասկցուեցաւ որ ինչուան իւր 100 ոսկին չառնէնէ՝ ինք ալ իւր քովի ստակը չպիտի յանձնէ՝ ով որ ըլլայ ուղղը, ինչպէս փորձով ալ տեսնուեցաւ:

Հիմայ Մամուլ ուրիշներու պէս հրդեհի քէօրիւկով էլ բազմով երթալ չուզելուն համար կառաջարկէ որ այդ 100 ոսկին վճարուի Պէյլէրեանի, և թաղին խաղաղութիւնը գոնէ 100

ոսկիով ծախու առնուի, որ ըստ մեզ 100.000 ոսկիէն աւելի արժողութիւն ունի:

Առ այժմ այսչափ:

Ուրբաթ Օրուան Ընդհ. Ժողովին մէջ ի՞նչ եղաւ:

— Կատակերդութիւն մը ներկայացաւ, որուն գլխաւոր գերասանը Ս. Պատրիարքն էր. վարագոյրը բացուեցաւ, խրիմեան Սրբազան՝ եպիսկոպոս Տարնոյ իր դերն սկսաւ. շատ մը է՞ֆ, բիւֆէն ետքը, 4 տարի առաջ գեղջուկ մը եղած ըլլալը խոստովանեցաւ, պատրիարքութեան մարդ չըլլալը ու այդ պաշտօնին կոչւելիքը մտքէն անգամ անցուցած չըլլալը շտկէ շիտակ ըսելու չվարանեցաւ. բայց յանկարծ խրիմեան Սրբազան խրիմեանն ըլլալը մոռնալով, ինքզինքը տիրումթ, օրէնսգէտ, ամենագէտ, ամենավարպետ ծախելով, Հայ տիփլոմաթներուն մաս խաճնել տուաւ. Սահմանադրութեան թերութիւնները մի առ մի թըւել սկսաւ, ժողովոյ և ժողովականաց ապիկարութիւնը ցոյց տուաւ, ասոնց ամենքը անխելք, ազգին օգուտը չմտածող, ինքը միայն խելացի՝ ազգին օգտին ծառայող ըլլալը խօսեցաւ, ամեն ժողով ամբաստանելէ ետեւ, ես և ոչ մէկ ժողով կամբաստանեմ ըսելու ելաւ, պահ մ'ալ երեսփոխանական ժողովոյ հետ դատուելու համար դատաւոր փնտռեց, բայց ի զուր, չգտաւ, ա՛խ, ես ի՞նչ ըսեմ որ օրթան ժողովուրդ չիգայ ժողովականաց վրայ յարձակելով զանոնք ցիր ուցան ընելու, և ամենայն ինչ քաղաքագէտ, օրէնսգէտ, ամենագէտ պատրիարքին ձեռքը յանձնելու: Ս. Պատրիարքը իր ճառը կարդալէ ետեւ, որուն մէջ իր բանաստեղծական հանճարը՝ . . . թեան հետ միջումի ելած էին. ժողովականաց ու ժողովրդեան երեսը մէկ հայեցումով նայեցաւ. բայց ա՛փսոս որ ժողովուրդը չզգաց, խրիմեանի այս անդամու դերը ապարդիւն եղաւ, բայց ինքը տակաւին չյուսահատեցաւ:

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
ԴԻՌՈՐԴ Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ո. Յ. ԲԻՐԻՔԶԵԱՆ